

Türkiye Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Armağanşâh ve İmar Faaliyetleri

Mahmut Demir | ORCID: 0000-0002-1895-4086 | mahmutdemirr7@gmail.com

Antalya, Türkiye

Öz

Türkiye Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Armağanşâh, Selçuklu devlet teşkilatı içerisinde üstâduddârlık, atabeglik ve sübaşılık gibi mühim görevlerde bulunmuş, gulam kökenli bir devlet adamıdır. Türkiye Selçuklularının yükseliş devrinde Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın, II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in ve Melik İzzeddîn Keykâvus'un hizmetlerinde bulunmuştur. Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, kendisi gibi mühim bir devlet adamı olan Mübârizeddîn Ertokuş'un azatlı kölesidir. Onun yokluğunda hem idarî görevlerini üstlenmiş hem de vakıflarının mütevelliliğini yürütmüştür. Böylelikle Mübârizeddîn Ertokuş'un her anlamda halefi olmuştur. Siyasî kariyeri boyunca Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in kardeşlerinin siyaseten katli ve devletin karşılaştığı en büyük isyan hareketi olan Babaî ayaklanmasına müdahale gibi iki büyük görev ona verilmiştir. Nitekim kendisi bu ayaklanmanın bastırılması için vermiş olduğu mücadeleler sırasında asiler tarafından öldürülmüştür. Mübârizeddîn Armağanşâh'a verilen bu kritik görevler, özellikle II. Gıyâseddîn Keyhüsrev iktidarında ona duyulan güveni açıkça ortaya koymaktadır. Devlet içerisinde hayatî bir yer edinmiş olan Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, kendisinden önceki büyük emîrlere gibi bâni yönü de bulunmaktadır ve bu yönü pek bilinmemektedir. Özellikle Denizli'de bulunan ve bâni ismi yanlış okunduğu için Mübârizeddîn Armağanşâh ile ilişkilendirilmeyen kitabe onun Denizli'de imar faaliyetlerinde bulunduğunun epigrafik delilidir ve günümüze kadar bu konu üzerinde yeterince durulmamıştır. Hâlbuki kendisi başarılı siyasî kariyerinin yanında, bazı imar faaliyetleri de gerçekleştirmiştir. Emîr, bir yandan Türkiye Selçuklu topraklarına yayılmış durumdaki Ertokuş vakıflarını idare etmiş, diğer yandan da Beyşehir (Konya), Antalya ve Denizli gibi yerleşim bölgelerinde bazı imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda evlenerek bir aile kurmuş ve Selçuklu tarihinde çok rastlanmayan bir şekilde onun soyundan gelen insanların varlıkları yüzyıllar sonra bile kayıtlarda görülmüştür. Mübârizeddîn Armağanşâh büyük bir zenginliğe sahip olarak Selçuklu topraklarında bazı eserler yaptırmış ve bunlar için vakıflar kurmuştur. Bu vesileyle de Anadolu'nun bir Müslüman-Türk vatanı hâline getirilmesinde emeği geçen tarihî şahsiyetlerden olmuştur.

Anahtar Kelimeler

Türkiye Selçukluları, Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, II. Gıyâseddîn Keyhüsrev, Antalya, Denizli

Atıf Bilgisi

Demir, Mahmut. “Türkiye Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Armağanşâh ve İmar Faaliyetleri”. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 22 (Haziran 2025), 23-52.

<https://doi.org/10.23897/usad.1623343>

Geliş Tarihi	20.01.2025
Kabul Tarihi	26.06.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	usad@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Amir of Türkiye Seljuq, Mubariz al-din Armaganshah And His Reconstruction Activities

Mahmut Demir | ORCID: 0000-0002-1895-4086 | mahmutdemirr7@gmail.com

Antalya, Türkiye

Abstract

Amir Mubariz al-din Armaganshah of Türkiye Seljuqs was a statesman of ghulam origin who held important positions in the Türkiye Seljuqs state mechanism such as ustad al-dar, atabeg and soubashi. He was in the service of Sultan Ala al-din Kayqubad I, Ghiyath al-din Kaykhusraw II and Malik İzz al-din Kaykawus during the rise of the Türkiye Seljuqs. Amir Mubariz al-din Armaganshah was the freed slave of Mubariz al-din Ertokush, who was also an important statesman. In his absence, he undertook his administrative duties and was also the trustee of his foundations. Thus, he became the successor of Mubariz al-din Ertokush in every sense. During his political career, he was entrusted with two major tasks: the political murder of Sultan Ghiyath al-din Kaykhusraw II's brothers and the intervention in the Babaî uprising, which was the biggest revolt the state had ever faced. As a matter of fact, he was killed by the rebels during the intervention to this uprising. These critical duties assigned to Mubariz al-din Armaganshah clearly reveal the trust placed in him, especially during the reign of Ghiyath al-din Kaykhusraw II. Mubariz al-din Armaganshah, who occupied a vital place in the state, also had the aspect of a reconstructor like the great amirs before him and this aspect is not well known. In particular, the inscription found in Denizli, which cannot be associated with Mubariz al-din Armaganshah because the name of the reconstructor was misread, is epigraphic evidence that he was engaged in reconstruction activities in Denizli, and this subject has not been focused on before. However, in addition to his successful political career, he also carried out some reconstruction activities. On the one hand, he administered the Ertokush foundations scattered throughout the Türkiye Seljuqs' lands, and on the other hand, he carried out construction activities in Beyşehir (Konya), Antalya and Denizli. At the same time, he married and created a family, and the existence of his descendants was recorded even centuries later, which is unusual in Seljuq history. Mubariz al-din Armaganshah had great wealth and built some works in the Seljuq lands and established foundations for them. In this way, he was one of the historical figures who contributed to the transformation of Anatolia into a Muslim-Turkish homeland.

Keywords

Türkiye Seljuqs, Amir Mubariz al-din Armaganshah, Ghiyath al-din Kaykhusraw II, Antalya, Denizli

Citation

Demir, Mahmut. "The Amir of Türkiye Seljuq, Mubariz al-din Armaganshah and His Reconstruction Activities". *Journal of Seljuk Studies* 22 (June 2025), 23-52.

<https://doi.org/10.23897/usad.1623343>

Date of Submission	20.01.2025
Date of Acceptance	26.06.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	usad@selcuk.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Türkiye Selçukluları, Ortaçağ Müslüman Dünyasında *Diyyâr-ı Rûm* olarak bilinen Anadolu topraklarının Türklere ait bir vatan olması sürecinde büyük paya sahiptir. Bu payları onları diğer Müslüman-Türk devletleri arasında ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir. Türkiye Selçukluları Anadolu topraklarını yalnızca fethetmekle kalmamış, bölgeyi yurt hâline getiren halkını da birçok alanda müreffeh bir statüye kavuşturarak toplumsal bir kalkınma ortaya çıkarmışlardır. Onların Anadolu halkına yaşattıkları kalkınma sürecinin bazı somut delilleri günümüzde hâlen tespit edilebilir durumdadır. Günümüzde Türkiye'nin pek çok yerinde Türkiye Selçuklularına ait sağlam yapılar veya bazı yapı kalıntıları bulunmaktadır. Selçukluların bu yapıları başta Türkiye Selçuklu sultanları olmak üzere, hanedan mensubu melikler/melikeler, gulam veya Müslüman emîrler ile toplumun farklı kesimlerine mensup varlıklı kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Selçuklu hâkimiyeti altındaki bölgelerde gerçekleştirilen imar faaliyetleri içerisinde devlet erkânının, özellikle de gulam kökenli emîrlerin ise önemli bir payı vardır. Zira gulam kökenli pek çok emîr Türkiye Selçuklu devlet işlerine hizmet etmiş ve sultanların emrinde Selçuklu topraklarının imarı için çaba sarf etmiştir. Bu emîrlerin bazıları siyasî eylemleri, bazıları ise hem siyasî eylemleri hem de ülkenin kalkınmasına katkı sunmuş olan imar faaliyetleri nedeniyle ön plandadırlar. Bâni yönü ön plana çıkan zengin ve kudretli emîrler arasında Şemseddin Altunaba, Mübârizeddin Ertokuş, Celâleddin Karatay ve Sâhib Ata Fahreddin Ali gibi kişiler sayılabilir. Bunlara ek olarak ismi sayılması gereken ancak hayatı hakkında kapsamlı çalışmalar yapılmayan bir emîr daha bulunmaktadır. Bu emîr hayırsever kişiliği, başarılı siyasî kariyeri, yaşamının trajik sonu ve günümüze kadar karanlıkta kalmış bâni yönüyle ön plana çıkan Emîr Mübârizeddin Armağanşâh'tır. Çalışmamız kapsamında Mübârizeddin Armağanşâh'ın kişiliği, siyasî kariyeri ve özellikle de bâni yönü tüm ayrıntıları ile ele alınmış, Denizli'de bulunan bir kitabenin kendisi ile bağlantısı tespit edilmiştir. Ayrıca onun neden Selçuklu devlet erkânının önde gelenlerinden biri olarak kabul edilmesi gerektiğinin delilleri ortaya konmuştur.

1. Emîr Mübârizeddin Armağanşâh

Türkiye Selçuklularında devlet teşkilatında görev almış ve devlete katkı sağlamış pek çok emîrin ismi kayıtlara geçmiştir. Bunlardan biri de Mübârizeddin Armağanşâh'tır. *Armağanşâh* (ارمغانشاه) onun ismi, *Mübârizeddin* (مبارز الدين) ise lakabıdır. Armağan ismi, *Dîvân-ı Lügât-i Türk*'ten öğrenildiğine göre bir kişinin gittiği yerden elde ettiği bol miktardaki ganimetten, akrabalarına ve yakınlarına verdiği hediye anlamına gelmektedir. Türkçenin Oğuz lehçesine ait olan kelimenin aslının ise *yarmakan* olduğu düşünülmektedir (Kaşgarlı Mahmud, 2005, s. 149; Babacan, 2006, s. 549). Emîrin lakabı olan *Mübârizeddin* ise Arapça bir tamlama olup “dinin savaşçısı” anlamına gelmektedir¹.

¹ Türkiye Selçuklularında savaşçılığı ile ön plana çıkmış pek çok emîr *Mübârizeddin* ünvanıyla anılmaktadır. Bunlar arasında Mübârizeddin Behrâmşâh, Mübârizeddin Ertokuş, Mübârizeddin Çavlı, Mübârizeddin

Mübârizeddîn Armağanşâh, Sultan I. Alâeddîn Keykubâd (1220-1237) ve halefi II. Gıyâseddîn Keyhüsrev (1237-1246) dönemlerinde devlet için mühim hizmetlerde bulunmuştur. Nerede ve ne zaman dünyaya geldiğine dair elde hiçbir veri yoktur. Kendisinin ismi Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Ertokuş'a ait olup 13 Recep 669 (25 Şubat 1271) tarihinde Antalya'da hazırlanan vakfiye suretinde, *Abdullah oğlu Hâcî Sadeddîn Armağanşâh* (سعدالدين الحاج ارمانشاه بن عبد الله) şeklinde geçmektedir (Turan, 1947, s. 428. Bk. Resim 1). Türkiye Selçuklularının en mühim kaynağı olan *El-Evâmîrü'l-Alâiyye fî Umûrî'l-Alâiyye*'de ve muahhar kaynaklarda ise Mübârizeddîn Armağanşâh (مبارز الدين ارمانشاه) olarak kaydedilmektedir (İbn Bîbî, 1941, s. 193; İbn Bîbî, 1956, s. 501; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 51; Müneccimbaşı, 2017, C. II, s. 19; Yazıcızâde Âli, 2008, s. 537)². Emîrin ismi, Antalya'da inşa ettirdiği medreseye ait inşa kitabesinde, yazılı kaynaklar ve vakfiye kaydından farklı olarak yalnızca Armağanşâh (ارمانشاه) şeklinde yazılmıştır³. Denizli'de inşa ettirdiği ancak günümüze ulaşamayan binanın kitabesinde ise yine diğer kaynaklardan farklı bir şekilde Armağan (ارمان) olarak kaydedilmiştir (Akçakoca-Akça, 1937, s. 53-54; Akçakoca-Akça, 1945, s. 22-24). Bu veriler ışığında emîrin isminin Armağanşâh olduğu, Sadeddîn ve Mübârizeddîn olmak üzere iki ayrı ünvan ile anıldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak literatürde emîrin ismi vakfiyedeki kayıttan ziyade, İbn Bîbî'nin kullandığı şekliyle Mübârizeddîn Armağanşâh olarak yer edinmiştir.

Emîr Mübârizeddîn Ertokuş'a ait olup hem onun hem de Mübârizeddîn Armağanşâh'ın ölümünden sonra hazırlandığı hem iki emîrin de merhûm (الامير المرحوم) olarak anılmasından ve hem de üzerindeki tarihten anlaşılan vakfiye sureti, başka önemli veriler de içermektedir. Zira bu vakfiyede suretinden Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, Emîr Mübârizeddîn Ertokuş'un azatlı kölesi olduğu öğrenilmektedir (Turan, 1947, s. 427; Akkuş, 2019, s. 45). Nitekim kayıtlarda *baba* adının Abdullah olarak kaydedilmesi de onun gulam kökenli bir devlet adamı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Armağanşâh'ın, Emîr Mübârizeddîn Ertokuş'un hizmetine çocuk yaşta girdiği, onunla birlikte I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, I. İzzeddîn Keykâvus ve I. Alâeddîn Keykubâd iktidarlarında devlet görevinde bulunduğu düşünülmektedir (Akkuş, 2019, s. 45). Vakfiyeden Ertokuş'un isteğiyle kendisinden sonra vakıflarının mütevelliliğine Armağanşâh ve ondan sonra evlatlarının getirilmesinin şart koşulduğu da öğrenilmektedir (Turan, 1947, s. 420). Bu bilgi ise Mübârizeddîn Armağanşâh'ın evlendiğini ve çocuklarının olduğunu göstermektedir. Nitekim Osman Turan'ın tespitine göre Isparta'ya bağlı Ağros Köyü'nün Osmanlı dönemi vakıf kayıtlarında, Mübârizeddîn Armağanşâh'ın soyundan gelen kişilerin listesi

İsa ve Mübârizeddîn Yavtâş gibi isimler sayılabilir.

² İbn Bîbî, eserinde emîrin ismini bir defaya mahsus olmak üzere Mübârizeddîn Armağanşeh (مبارز الدين ارمانشاه) olarak kaydetmektedir (İbn Bîbî, 1956, s. 473). Şah (شاه) kelimesi yerine Şeh (شه) yazımının tercih edilmesi, Farsça kaynaklarda rastlanan bir durumdur.

³ Antalya Kaleiçi'nde bulunan söz konusu medresenin kitabesi pek çok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bk. Erten, 1338-1340, s. 59; Erten, 1940, s. 58; Combe, Sauvaget & Wiet, 1941-1942, s. 119; Yılmaz, 2002, s. 133; Yılmaz & Tuzcu, 2010, s. 177; Riefstahl, 2023, s. 210.

bulunmaktadır (Turan, 1947, s. 422). Burada *Cemaât-i Armağanshâh 'itîk-i Atabeg el-merhûm* olarak zikredilen bu topluluğun 25 haneden oluştuğu da kaydedilmektedir (Turan, 1947, s. 424). Bu kayda ek olarak yine Osmanlı dönemine ait 591 numaralı vakıf defterindeki kayıtlara göre Beyşehir'e bağlı Alpgazi Köyü'nde Hacı Armağanshâh Zaviyesi ve buraya ait vakıflar mevcuttur. Bu vakıflar da Mübârizeddîn Armağanshâh'ın evlatlarının sahipliğindeki vakıflar arasında olmalıdırlar. Aynı şekilde Selçuklu Emîri Sâhib Ata Fahreddîn Ali'nin Konya'daki medresesine ait vakfiyeden öğrenildiğine göre Konya'da Armağanshâh adında bir mahalle bulunmaktadır. Osman Turan'a göre bu mahalle de Emîr Mübârizeddîn Armağanshâh ve soyundan gelenlerle ilişkili olmalıdır (Turan, 1947, s. 422-423). Öte yandan Beyşehir ile ilgili Osmanlı dönemi vakıf kayıtları incelendiğinde Göçü'ye bağlı Yatağan Köyü'nde Hacı Armağan isimli bir mevkinin bulunduğu görülmektedir (Konyalı, 1991, s. 91). Ayrıca Gorgorum ile Beyşehir arasında Armağanshah Mezarlığı isimli bir yer tespit edilmektedir (Konyalı, 1991, s. 330). Bu yerlerin de Emîr Mübârizeddîn Armağanshâh'ın mülkleri, vakıfları veya soyundan gelen kişilerle ilişkili olması ihtimal dâhilindedir.

Emîr Mübârizeddîn Armağanshâh hakkında tespit edilebilen diğer bir bilgi kendisinin hacı olmasıdır. Bu bilgi onun efendisi ve aynı zamanda selefi olan Emîr Mübârizeddîn Ertokuş'un vakfiye kaydından öğrenilmektedir (Turan, 1947, s. 420, 423)⁴. Ancak burada ve başka kaynaklarda onun hac farızasını ne zaman ve ne şekilde gerçekleştirdiğine dair hiçbir kayıt yoktur. Öte yandan özellikle gulam kökenli Selçuklu emîrleri arasında hacı ünvanının çok yaygın olmaması, Mübârizeddîn Armağanshâh'ı bu açıdan da ayrıcalıklı bir konuma taşımaktadır.

2. Emîr Mübârizeddîn Armağanshâh'ın Siyasî Kariyeri

Türkiye Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Armağanshâh'ın devlet hizmetine hangi tarihte girmiş olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak yalnızca Sultan I. Alâeddîn Keykubâd ve II. Gıyâseddîn Keyhüsrev iktidarlarında çeşitli devlet görevlerinde bulunduğu dair kayıtlar mevcuttur. İbn Bîbî'den öğrenildiğine göre emîr, I. Alâeddîn Keykubâd iktidarının son yıllarında üstâdüddâr vazifesindeydi. Sultan 1237 yılında vefat edip, yerine II. Gıyâseddîn Keyhüsrev geçtiğinde de bu görevde hizmete devam etmiştir (İbn Bîbî, 1956, s. 472-473; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 26-27). Üstâdüddârlar, Selçuklu saray teşkilatının mühim görevlileri arasındadırlar. Bu görevdeki emîrlar, hem sultanların yakınları arasına girmekte hem de sarayın önde gelen isimlerinden olmaktadır. Üstâdüddârlar, sultanın gelirlerinin toplanıp gerekli yerlerde harcanmasından, saray mutfağı, şaraphane, ahır ve dairelerinin ihtiyaçlarının karşılanmasından, ayrıca saray görevlilerinin idaresinden sorumludurlar. Üstelik sultanların vakıflarına da nezaret etmektedirler (Ayaz, 2012, s. 394)⁵. Tanınmış ve

⁴ Türkiye Selçuklularının en önemli kaynak yazarı İbn Bîbî de Emîr Mübârizeddîn Armağanshâh'ın aynı zamanda hacı olduğunu kaydetmektedir (İbn Bîbî, 1956, s. 501; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 51). Bu konuda ayrıca bk. Müneccimbaşı, 2017, C. II, s. 79.

⁵ Muhtemelen Mübârizeddîn Ertokuş'un kendi vakıflarına Mübârizeddîn Armağanshâh'ı müteveli olarak atamasının tek sebebi elinin altında yetmiş yakın bir adamı olması değildir. Hiç şüphesiz onun bu

saygıdeğer emîrlar arasından seçilen üstâdüddârlar, sultanın aile bireylerinin işleriyle de ilgilendikleri gibi, sultanın huzurunda her daim hazır ve nazır bulunmakla görevliyidiler (Kesik, 2021, s. 98). Dolayısıyla üstâdüddâr görevinde bulunan Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, I. Alâeddîn Keykubâd devrinde ne gibi siyasî faaliyetlerde bulunduğuna dair bilgi olmasa da sultanın mühim ve yakın adamlarından birisi olduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum II. Gıyâseddîn Keyhüsrev iktidarında da devam etmiş, emîr devlet içerisinde yükselmeye ve siyasî olaylarda doğrudan rol almaya başlamıştır. Nitekim II. Gıyâseddîn Keyhüsrev, tahta çıktıktan ve üç oğlu dünyaya geldikten sonra, üstâdüddâr görevindeki Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ı büyük oğlu Melik İzzeddîn Keykâvus'un atabegliğine getirmiştir (İbn Bîbî, 1956, s. 472-473; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 27-28). Sonrasında da Uluborlu'da (Borgulu) bulunan kardeşlerini siyaseten katlettirme işini ona tevdi etmiştir ki⁶, emîrin ismi kaynaklarda doğrudan ilk defa bu görev vasıtası ile geçmektedir. İbn Bîbî'den öğrenildiğine göre Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in emrini aldıktan sonra merhûm Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın, Eyyûbî Melikesi el-Meliketü'l-Âdiliye'den olan oğulları Melik İzzeddîn Kılıçarslan ve Melik Rükneddîn'i siyaseten katletmek için Uluborlu'ya gelmiş ve burada görevini yerine getirmiştir. Ancak kendisi Selçuklu ülkesinde iyiliği ve dürüstlüğü ile tanınan bir emîr olduğu için, halk tarafından onun Selçuklu meliklerini katlettiğine inanılmamıştır. Emîrin melikleri öldürmediği, ancak sultanı ikna için gerekli delilleri oluşturduğu rivayet edilmiştir. Kimileri de meliklerin öldürüldüğüne inanmıştır. En nihayetinde halk nazarında meliklerin Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh tarafından öldürölüp öldürölmediği kesinlik kazanmamıştır (İbn Bîbî, 1956, s. 472-473; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 27-28. Ayrıca bk. Yazıcızâde Âli, 2008, s. 515; Turan, 1971, s. 409-410; Uyumaz, 2008, s. 488; Kaymaz, 2009, s. 47)⁷. Her ne kadar İbn Bîbî böyle bir bilgi nakletse de Selçuklu meliklerinin siyaseten katledildikleri muhakkaktır. Zira Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh gibi sultanın güvendiği önemli bir devlet adamının, devletin bekasını ilgilendiren böylesine hayatî bir mevzuda ihmalkârlık göstermesi pek de mümkün görünmemektedir (Demir, 2022, s. 81-82)⁸. Bu durum, toplum nezdinde hiçbir

kararında Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, I. Alâeddîn Keykubâd'a üstâdüddâr olarak hizmet etmesi ve sultânî vakıfları idare etme tecrübesine sahip olması da etkili olmuştur.

⁶ Mükrimin Halil Yinanç'a göre Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev arka arkaya oğulları İzzeddîn Keykâvus, Rükneddîn Kılıçarslan ve Alâeddîn Keykubâd dünyaya gelince Selçuklu tahtının artık tehlike altında olmadığına kanaat getirmiş ve tahtını kendi oğullarına bırakmak için Uluborlu'da bulunan kardeşlerinin katline karar vermiştir (Yinanç, 2014, s. 143-144). Sultanın kardeşlerinin siyaseten katli hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Turan, 1971, s. 409-410; Arık, 1999, s. 87-88; Kaymaz, 2009, s. 47-48; Demir, 2022, s. 80-82.

⁷ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah'a göre Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in emriyle onun kardeşlerini siyaseten katleden kişi Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh değil, Emîr Sadeddîn Köpek'ti (Münecimbaşı, 2017, C. II, s. 76).

⁸ İbn Bîbî'nin naklettiği Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Selçuklu meliklerini öldürmediği yönündeki rivayet halk arasında iyice yaygınlaşmışa benzemektedir. Zira çağdaş kaynak yazarı Simon de Saint Quentin'den öğrenildiğine göre Köseadağ Savaşı sonrasında yaşanan karmaşa ortamında, Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in iktidarını yıkmaya yönelik bir isyan gerçekleşmiştir. İsyanın başındaki iki kişi tahttaki

zaman kabul görmeyen kardeş katli uygulamasının halk tarafından iyi kalpli ve sevilen bir devlet adamı olan Mübârizeddîn Armağanşâh'a yakıştırılamaması ile alakalı olmalıdır.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, Selçuklu meliklerinin katli hadisesi anlatılırken İbn Bîbî tarafından hem atabeg hem de üstâduddâr olarak kaydedilmiştir (İbn Bîbî, 1956, s. 473; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 27-28). Bu da emîrin o sıralarda II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in yakın çevresinde hizmet etmeye devam ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte sultanın büyük oğlu Melik İzzeddîn Keykâvus'un atabegliğine atanması, Mübârizeddîn Armağanşâh'ın siyasî kariyerindeki en önemli gelişmelerden biridir. Zira atabeglerin Selçuklu devlet teşkilatı içerisinde çok mühim bir yeri vardır. Türkiye Selçuklularında atabegler devlet terbiyesi ile yetiştirilmiş gulam kökenli ordu komutanları ve güvenilir devlet adamları arasından seçilirlerdi. Devlet içerisinde hem meliklerin hem de hükümdarların atabegleri olabiliyordu. Hükümdar atabegleri, divan üyeleri arasındaydılar ve devlet idaresinde mühim rol oynamaktaydılar (Uzunçarşılı, 1988, s. 78-79; Kesik, 2021, s. 166). Atabeg olabilmek için gerekli kıstaslara bakıldığı zaman, Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın bu görev için gerekli donanımına sahip, güvenilir bir devlet adamı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu yeni görevle birlikte onun devlet yönetiminde daha yüksek bir mertebe elde ettiği de anlaşılmaktadır. Osman Turan'a (1947, s. 420) göre Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in büyük oğlu Melik İzzeddîn Keykâvus'a atabeg olarak atanması 635 (1237/1238) yılında gerçekleşmiş⁹, ancak emîr bu görevde sadece birkaç yıl kalabilmiştir (Turan, 1947, s. 421). Zira detayları aşağıda görüleceği üzere Mübârizeddîn Armağanşâh 638 (1240/1241) yılında Babâî isyanına müdahale ederken öldürülmüş, bu nedenle de Melik atabegliği görevini sürdürememiştir.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın atabeglik görevinin epigrafik delilleri de mevcuttur. Nitekim kendisi Antalya Kaleiçi'nde inşa ettirdiği 637 (1239/1240) tarihli medresenin kitabesinde Atabeg Armağanşâh (Yılmaz & Tuzcu, 2010, s. 177) ve 638 (1240/1241) tarihinde Denizli'de yaptırdığı binanın kitabesinde ise *Armağan el-Atabeg* olarak kaydedilmektedir (Akçakoca-Akça, 1937, s. 53-54). Sultan tarafından büyük oğlunun atabegliğine getirilmesi ve kardeşlerinin siyaseten katli gibi önemli bir görevin ona verilmesi, Emîr Mübârizeddîn

sultanın kardeşleri ve I. Alâeddîn Keykubâd'ın oğulları oldukları iddiasıyla ortaya çıkmışlardır. İsyanları yaklaşık 3 ay sürmüş ve etraflarına çok sayıda Türkmen toplamışlardır. Asiler Alâiyye'ye saldırmak üzere harekete geçtikleri sırada, Selçuklulara tâbi olan Lambron Dükü Ermeni Constantin tarafından ortadan kaldırılmışlardır (Saint Quentin, 2006, s. 59-60). Aynı şekilde Sultan II. İzzeddîn Keykâvus iktidarında da sınır bölgesinde Ahmed olarak bilinen bir Türkmen, Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın oğlu olduğu iddiasıyla ortaya çıkarak isyan etmiştir. Bu isyan da güçlükle bastırılabilmiştir (Turan, 1947, s. 421; Turan, 1971, s. 464). Farklı zamanlarda ve birbirinden bağımsız olarak gerçekleşen bu iki isyanın elebaşlarının, Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın oğlu oldukları iddiasıyla ortaya çıkmaları hiç şüphesiz tesadüf değildir. Bu durumun Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Selçuklu meliklerini öldürüp öldürmemesinin halk nezdinde kesinleşmemesi ile alakalı olduğu da muhakkaktır. Zira bu söylenti asiler tarafından isyanlarının meşruiyet kaynağı olarak kullanılmış olmalıdır (Demir, 2022, s. 274 dn. 1016).

⁹ Yazıcızâde Âli de Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, Melik İzzeddîn Keykâvus'un atabegi olduğunu kaydetmekte ancak bu atama ile ilgili bir tarih vermemektedir. Bk. Yazıcızâde Âli, 2008, s. 515.

Armağanşâh'a duyulan itimadı göstermektedir. Zira bu dönemde pek çok Selçuklu emîri Sadeddîn Köpek eliyle tasfiye edilirken, Mübârizeddîn Armağanşâh'ın bu tasfiye hareketinden zarar görmediği ve sultanın yakın adamlarından birisi olarak hizmetinde kalmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın siyasî kariyerindeki diğer bir gelişme Antalya Sübaşılığı meselesidir. Zira onun, Mübârizeddîn Ertokuş'tan sonra Antalya Sübaşılığı görevinde bulunduğu düşünülmektedir. Kaynaklarda Mübârizeddîn Armağanşâh'ın bu görevde bulunduğu dair kayıt yoktur. Ancak onun Selçuklu sultanlarının önemli hizmetkârlarından biri olması, II. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında Antalya'da bir medrese inşa ettirmesi, Mübârizeddîn Ertokuş'un yakını ve azatlı kölesi, ayrıca onun vakıflarının mütevellisi olmasından hareketle Mübârizeddîn Ertokuş'tan boşalan Antalya Sübaşılığı görevinde bulunduğu düşünülmektedir (Turan, 1947, s. 420; Flemming, 2018, s. 13; Akkuş, 2019, s. 45). Mevcut gerekçeler ve kaynaklarda Mübârizeddîn Ertokuş'tan sonra Antalya Sübaşılığı görevinde bulunan başka bir emîrin kaydedilmemesinden yola çıkılarak Mübârizeddîn Armağanşâh'ın efendisinden sonra Antalya Sübaşılığı görevine getirilmiş olduğunu kabul etmek mümkündür. Zira bu durumu destekleyecek bilgiler varken, aksini ispatlayacak herhangi bir veri bulunmamaktadır. Öte yandan Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, Mübârizeddîn Ertokuş'un yakını olarak uzun yıllar onunla birlikte devlet görevinde bulunduğu muhakkaktır. Dolayısıyla Mübârizeddîn Ertokuş'un sübaşı ve emîrî's-sevâhil¹⁰ olarak uzun yıllar görev yaptığı Antalya'da, Mübârizeddîn Armağanşâh da bulunmuş olsa gerektir. Nitekim Mübârizeddîn Ertokuş'un Antalya Sübaşılığı'ndan alınarak Mengücekoğulları üzerine sefere gönderildiği, sonrasında Melik Gıyâseddîn Keyhüsrev'in atabegi olarak Erzincan'a gittiği 1228 yılından, I. Alâeddîn Keykubâd'ın vefat ettiği 1237 yılına kadar Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Antalya Sübaşılığı görevinde bulunduğu tahmin edilmektedir (Akkuş, 2019, s. 45). Diğer taraftan selefi Mübârizeddîn Ertokuş'un emîrî's-sevâhil olarak önemli denizcilik faaliyetlerinde bulunmasından hareketle, onun yerine getirilen Mübârizeddîn Armağanşâh'ın da denizcilikten anlayan yetenekli bir emîr olması gerektiğine işaret edilmektedir (Akkuş, 2019, s. 45). Esasında eldeki veriler ve değerlendirmeler Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, Mübârizeddîn Ertokuş'tan sonra onun halefi olarak Antalya Sübaşılığı görevinde bulunduğunu göstermektedir. Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, Antalya Sübaşısı olarak görev yapmış olması da kariyerindeki en mühim gelişmelerden birisidir. Zira Barbara Flemming'in (2018, s. 12) işaret ettiği üzere *Dârü's-Sugur* ünvanını¹¹ taşıyan Antalya şehrinin valisi sadece bu şehrin değil, etrafındaki tüm sınır

¹⁰ Türkiye Selçukluları, Antalya, Sinop ve Alâiyye gibi liman şehirleri vasıtasıyla Akdeniz ve Karadeniz'e çıkmış, böylelikle bu denizlerdeki uluslararası ticarete dâhil olmuşlardır. Deniz kıyısında liman şehirlerine sahip olmak da bu şehirleri korumak, deniz aşırı seferler düzenleyebilmek ve deniz ticaret filolarını korumak maksadıyla donanmaların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye Selçukluları'nda önemli liman kentlerinde oluşturulan deniz güçlerinin başına da Sahiller Emîri (امير السواحل) veya Sahiller Meliki (ملك السواحل) denilmektedir. Bu konuda bk. Yavuzcan, 2020, s. 150-153.

¹¹ *Dârü's-Sugur* (دار السغر) ünvanı, "sınır şehri" anlamına gelmekte olup, Antalya'nın Selçuklular nezdindeki konumunu da açıkça göstermektedir. Bu ünvan Türkiye Selçuklu Sultanı II. İzzeddîn Keykâvus

bölgesinin yöneticisiydi. Bu konuda bir değerlendirme yapan Tuncer Baykara'ya (1989, s. 43-44) göre de Antalya Sübaşılığı görev ve yetki sahası merkez olarak Antalya yanında Burdur, Isparta ve Denizli'nin bir kısmını kapsamaktadır. Ayrıca bu idarî mıntıkada Antalya ile birlikte diğer bir liman şehri olan Alâîyye de bulunuyordu. Bu durum askerî yönü ağır basan bu idarî mıntikanın yetki sahasının sadece karaları değil aynı zamanda Akdeniz kıyılarını da içerdiğini göstermektedir. Bu nedenle Mübârizeddîn Armağanshâh, Antalya sübasısı olarak Mübârizeddîn Ertokuş'un yerine getirildiğinde, devlet için stratejik ve geniş bir sınır bölgesinin sorumlusu olmuştur.

Türkiye Selçuklularının güneybatı uçlarını teşkil eden Antalya ve çevresinin ilgili dönemdeki idarî durumu hakkında da birtakım tespit ve değerlendirmeler bulunmaktadır ki, bunlar bölgenin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu değerlendirmelerden birine göre, Antalya ile Alâîyye Türkiye Selçukluları için çok mühim bir konumda bulunuyorlardı. Bu nedenle Akdeniz kıyısında bir güney bölgesi genel komutanlığı kurulmuştu. Bu yeni komutanlığın başına ise ilk olarak Mübârizeddîn Ertokuş getirilmişti. Onun idare sahası Antalya ve Alâîyye ile birlikte Isparta ve Uluborlu'yu da kapsıyordu (Cahen, 2002, s. 202)¹². Dolayısıyla Mübârizeddîn Ertokuş'tan sonra onun yerine geçen Mübârizeddîn Armağanshâh da bu geniş bölgenin idaresini devralmış olmalıdır. Zira kendisinin Ertokuş'un halefi olması hem Antalya'da (Yılmaz & Tuzcu, 2010, s. 177) hem de Denizli'de imar faaliyetleri gerçekleştirmesi (Akçakoca-Akça, 1937, s. 53-54), ayrıca II. Gıyâseddîn Keyhüsrev tarafından Uluborlu'daki meliklerin katliyle görevlendirilmesi (İbn Bîbî, II, s. 27-28) hususları bu üç şehrin de Mübârizeddîn Armağanshâh'ın yetki alanı içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Diğer yandan Mübârizeddîn Armağanshâh'ın selefi Mübârizeddîn Ertokuş'un sorumluluğundaki geniş coğrafya dikkate alınarak, onun sıradan bir vali değil de eski Doğu Roma Kibyrrhaiotia Teması'nın askerî valilerinin halefi olarak görülmesi (Redford & Leiser, 2008, s. 19)¹³, Mübârizeddîn Armağanshâh'ın da ne kadar önemli bir göreve getirildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim Doğu Roma İmparatorluğu'nun

iktidarında 661 (1262/1263) tarihinde Antalya'da darp edilen sikkelerde *Medinetü's-Sugur* (مدينة السُّغُر) olarak karşımıza çıkmaktadır (Özden, 2005, s. 69-70). Ancak Antalya şehrinin Selçuklular zamanında kullanılan tek ünvanı *Dârü's-Sugur* değildir. Mübârizeddîn Ertokuş'un vakfiyesinden öğrenildiğine göre şehrin diğer ünvanı "şeref şehri" manasını taşıyan *Dârü'l-İzz*'dir (دار العز). Bk. Turan, 1947, s. 427.

¹² Antalya-Alâîyye bölgesi ile Isparta ve Uluborlu arasında idareci olarak bağlantısı kurulabilen kişiler yalnızca Mübârizeddîn Ertokuş ve halefi Mübârizeddîn Armağanshâh değildir. Bu merkezlerle aynı anda irtibatı tespit edilebilen diğer bir kişi Gıyâseddîn II. Mes'ûd iktidarında emîr'ü's-sevâhil (امير السواحل) görevinde bulunan Bedreddîn Ömer'dir. Kendisi Uluborlu'da 680 (1281/1282) yılında imar faaliyeti gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetin delili olan kitabe günümüzde Alâeddîn Câmîi üzerinde bulunmaktadır (Uzunçarşılı, 1929, s. 234-235; Bakır & Demir, 2023, s. 394-397). Bedreddîn Ömer'in aynı zamanda Alâîyye'de bânisi olduğu bir câmîi de bulunmaktadır. Camiinin 676 (1277/1278) tarihli inşa kitabesi de *in situ* hâlde câmîinin kapısının üzerinde durmaktadır (Yardım, 2002, s. 121). Bedreddîn Ömer'in emîr'ü's-sevâhil yetkisiyle ve birkaç yıl arayla hem Alâîyye'de hem de Uluborlu'da imar faaliyeti yürütmesi, iki şehrin de onun yetki ve sorumluluk alanına girdiğini göstermektedir.

¹³ Bu konuda ayrıca bk. Demir, 2024, s. 220-221.

Kibyrrhaiotion Theması'nın sınırlarına bakıldığında, bu bölgenin Emîr Mübârizeddîn Ertokuş ve haleflerinin sorumluluk alanı ile büyük oranda uyuştugu görülmektedir¹⁴. Bununla birlikte Mübârizeddîn Armağanşâh'ın idare sahasının selefi Mübârizeddîn Ertokuş'tan daha geniş olduğunu gösteren bir veri de mevcuttur. Mevcut araştırmalar Mübârizeddîn Ertokuş'un Antalya, Alâiyye, Isparta ve Uluborlu ile idarî bağlantısını ortaya koymaktadır. Öte yandan Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın emriyle hem karadan hem de denizden gerçekleştirilen Kilikya seferiyle beraber Selçuklu hâkimiyet sahası doğuda Anamur'a kadar genişlemiştir. Dolayısıyla bu seferle Kilikya sahilleri de Emîrî's-Sevâhil Mübârizeddîn Ertokuş'un yetki sahasına eklenmiş olmalıdır (Demir, 2024, s. 220-221). Ancak Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, selefinin idaresindeki bu merkezlere ek olarak Türkiye Selçuklu-Doğu Roma sınır bölgesinde bulunan Denizli'de de imar faaliyetleri yürüttüğü bilinmektedir (Akçakoca-Akça, 1937, s. 53-54). Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın hem Antalya'daki hem de Denizli'deki imar faaliyetlerinden hareketle de kendisinin Antalya valiliğini daha batıdaki Denizli sınır bölgesiyle birleştirerek yetki alanını Likya, Pisidia ve Karia'nın bir kısmını kapsayacak şekilde genişlettiği düşünülmüştür (Flemming, 2018, s. 12-13). Hatta Mübârizeddîn Armağanşâh'ın, sultanın emriyle Uluborlu'daki kardeşlerini öldürtmekle görevlendirilmesi de Uluborlu'nun onun idarî sorumluluk alanına dâhil bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır (Flemming, 2018, s. 13-14). En nihayetinde eldeki veriler, Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın selefinden daha geniş bir sahada Kilikya, Likya, Pisidia ve Karia'nın bir kısmını kapsayan, Türkiye Selçuklularının güneybatı sınır bölgesinde idareci olarak imar faaliyetleri yürüttüğünü, böylelikle de bölgenin Müslüman-Türk coğrafyasına dönüşmesi sürecine katkı sağlayan isimlerden birisi olduğunu göstermektedir.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın siyasî kariyerinin son faaliyeti, Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev iktidarının en büyük olaylarından birisi olan Babaî ayaklanmasının bastırılmasıyla görevlendirilmesidir. Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev idaresinde Türkiye Selçuklularının 1240-1241 yıllarında el-Cezire'deki Eyyûbî ve Artuklu arazilerine yönelik genişleme faaliyetleri sırasında Baba İlyas-ı Horasanî ve müridi Baba İshak'ın liderliğinde, kalabalık Türkmen topluluklarının ve gayri memnun halk kitlelerinin katılımıyla şiddetli bir isyan çıkmıştır. Hazırlıklarının titizlikle ve yıllar öncesinden yapıldığı anlaşılan bu isyan, kısa sürede Anadolu'nun pek çok yerine yayılarak ülkeyi kasıp kavuran bir ayaklanmaya dönüşmüştür. İsyanın büyük bir tehlike teşkil ettiğini anlayan Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev ise yakın ve güvenilir adamlarından olan Mübârizeddîn Armağanşâh'ı önce Amasya sübaşılığına (سرلشکری اماسیه) getirmiş, sonrasında da kuvvetli bir ordu ile asilerin üzerine göndermiştir (İbn Bîbî, 1941, s. 168-169; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 50-51). İbn Bîbî, Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın kuvvetli bir ordu ve Amasya Sübaşılığı yetkisiyle isyan bölgesine gönderildiğini belirtse de isyanın şiddeti ve kısa sürede yayıldığı geniş Selçuklu

¹⁴ Doğu Roma İmparatorluğu'nun Kibyrrhaiotion Theması, ana hatlarıyla Batı'da Miletos kentinin güneyinden başlayarak Doğu yönünde Kilikya'daki Doğu Roma-Müslüman sınırını oluşturan Lamis Nehri'ne kadar uzanmaktaydı (Güneş, 2018, s. 224-230).

coğrafyası göz önünde bulundurulduğunda, bu atamanın bazı ayrıntılarının eksik olduğu anlaşılmaktadır. Böylesine büyük bir isyanın bastırılması için daha büyük yetkilerin gerektiği muhakkaktır. Bu nedenle Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın yalnızca Amasya Sübaşısı olarak değil, isyanın temel yayılım sahasını oluşturan Dânişmend Vilâyeti'nin genel valisi ve olağanüstü yetkilerle donatılmış komutanı olarak isyan bölgesine gönderilmiş olması gerekmektedir.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, hızlı bir şekilde bölgeye intikal etmiş ve Amasya'ya ulaşarak şehirde güvenlik önlemleri almıştır. Sonrasında isyanın lideri Baba İlyas ve yakınındaki adamlarının bulunduğu zaviyeye bir baskın yaparak onları ele geçirmiş, hepsini Amasya Kalesi'ndeki bir burçta astırarak idam ettirmiştir. Ancak Baba İlyas ve yakın maiyetinin öldürülmesi isyanı bastırmaya yetmemiştir. Zira Amasya'ya gelerek burada toplanan ve liderlerini arayan kalabalık bir Babaî grubu, liderleri Baba İlyas'ın kimse tarafından dokunulamayacak ve zarar verilemeyecek kadar yüce bir makamda bulunduğu söyleyerek öldürüldüğüne inanmamışlardır¹⁵. Üstelik Baba İlyas'ın Allah'ın resulü olduğunu haykırarak Türkiye Selçuklu kuvvetlerine saldırmışlardır. Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh ile diğer Selçuklu kuvvetlerinin Babaîleri ikna çabası sonuç vermemiş ve iki taraf arasında çok şiddetli bir mücadele yaşanmıştır. Bu mücadele sırasında Mübârizeddîn Armağanşâh ve çok sayıda Selçuklu askeri, Babaîler tarafından öldürülmüştür (İbn Bîbî, 1941, s. 168-169; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 50-51)¹⁶. Mübârizeddîn Armağanşâh, isyanı tamamen bastırmaya

¹⁵ Simon de Saint Quentin'de Babaî ayaklanması ile ilgili ilginç bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyeye göre Baba Resul taraftarlarına bir kaleye saldırılarını, içlerinden hiç kimsenin ölmeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine adamları kaleye saldırmışlar ancak aralarından bazıları ölmüş, bazıları da yaralanmıştır. Ölen ve yaralananların akrabaları Baba Resul'e gelerek neden kendilerini kandırıp sevdiklerinin ölümüne sebep olduğunu sormuşlardır. O da Tanrı'nın habercisinin kendisine adamlarının ölmeyeceğini söylediğine dair yemin etmiştir. Onları ikna edemeyince de ertesi gün herkesin yanında bizzat Tanrı'yla konuşacağını ve neden adamlarının öldürülmesine izin verdiğini soracağını söylemiştir. Sonrasında Baba Resul ve adamları Ermenilerin elindeki bir yere saldırmışlardır. Burada Baba Resul'ün kendisi de yaralanmış, adamlarının kendi ölümünü görmemeleri için bir köşeye saklanmış. Ölmeden önce taraftarlarına soyundan gelen birisini lider olarak kendisinin yerine getirmelerini, ona itaat etmelerini ve her şeye rağmen istekli bir şekilde savaşmaya devam etmelerini vasiyet etmiştir. Yollarından dönmeleri durumunda tüm ülkeyi ele geçirebileceklerinden emin olduğunu söylemiştir (Saint Quentin, 2006, s. 43-44). Süryânî Ebu'l-Ferec'e göre de asilerin lideri olan Baba Resul, Amasya'da Selçuklu emîrleri tarafından pusuya düşürülerek esir alınmış ve boğulmuştur. Ancak müridi İshak ve diğer asiler Baba Resul'un öldürüldüğüne inanmamış, onun yardım getirmek üzere meleklerin yanına gittiğini duyurmuşlardır. Sonrasında Amasya'ya karşı vahşi bir saldırıya geçmişlerdir (Ebu'l-Ferec, 1890, s. 439-440; Ebu'l-Ferec, 1986, s. 285-286). *Menâkıbü'l-Kudsîyye*'de de Baba İlyas hakkında ilginç bir hikâye bulunmaktadır. Kaynağa göre Baba İlyas, Selçuklu kuvvetleri tarafından ele geçirildiğinde katledilmemiş, esir alınarak zindana atılmıştır. Zindanda 40 gün geçirdikten sonra aniden Baba İlyas'ın Boz isimli atı zindanın duvarından geçerek şeyhin hücreğine gelmiştir. Baba İlyas da atına binerek sırta kadem basmıştır. Ertesi gün öğle vaktinde görevliler hücreye geldiklerinde Baba İlyas'ı bulamamışlardır (Elvan Çelebi, 2014, s. 157). Kaynaklarda görüldüğü üzere Baba İlyas etrafındaki adamları üzerinde olağanüstü tesire sahip olan gizemli bir şahsiyettir.

¹⁶ İsyânın ayrıntıları için ayrıca bk. Yazıcızâde Âli, 2008, s. 560; Müneccimbaşı, 2017, C. II, s. 78-79; Turan,

isyanın elebaşlarını ortadan kaldırarak ciddi bir iş yapmış, bu sayede başsız kalan son Babaîler büyük oranda paralı Frank askerleri vasıtasıyla Kırşehir'in Malya Ovası'nda imha edilebilmişlerdir. Böylelikle de Türkiye Selçuklularının yaşadığı en büyük iç isyan bastırılabilmiştir¹⁷. Amasya'da asiler eliyle öldürülen Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın mezarının nerede olduğu belli değildir. Ancak isyan sırasında öldürülmesinden ve isyanın onun ölümünden sonra da devleti meşgul etmesinden hareketle, cenazesiyle ilgilenilemediği kuvvetle muhtemeldir. Bu yüzden onun ve Babaîlerle çatışmalar sırasında öldürülen Selçuklu askerlerinin Amasya'ya veya Amasya yakınlarında bir yere defnedilmiş olması gerekmektedir. Ancak bu konuyla ilgili bir kayıt olmadığı gibi, bölgede bir iz veya söylence dahi bulunmamaktadır.

Mübârizeddîn Armağanşâh'ın öldürülmesine sebep olan Babaî ayaklanmasının tarihi de tartışmalıdır. Konu hakkındaki en önemli kaynağın yazarı olan İbn Bîbî, ne isyanın tarihi ne de emîrin öldürülme tarihi hakkında bir bilgi vermemektedir. Olaydan bahseden diğer kaynakların büyük çoğunluğu ise Babaî ayaklanmasının tarihini 638 (1240/1241) olarak kaydetmektedirler (İbn Tağrıberdî, 1996, C. VI, s. 300; Sibt İbnü'l-Cevzî, 2013, C. XXII, s. 370; ez-Zehebî, 1998, C. XLVI, s. 42; Kadı Ahmed-i Niğîdî, 2015, s. 443; Ebu'l-Ferec, 1986, s. 285). Ana kaynaklardan yalnızca el-Makrizî, Babaî ayaklanmasının tarihini 638 yılı Zilhicce ayı (Haziran-Temmuz 1241) olarak vermektedir (el-Makrîzî, 1997, C. I, s. 409). Kaynakların verdiği tarihler, isyanın gerçekleştiği saha, dönemin koşulları ve yaşanan diğer gelişmeler dikkate alındığında, Babaî ayaklanmasının Türkiye Selçuklularının Âmid kuşatması ile meşgul oldukları sırada gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Demir, 2022, s. 179-180)¹⁸. Dolayısıyla Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın asilerle müdahale ettiği ve isyanı bastırma uğrunda hayatını kaybettiği tarih 1241 yılı yaz ayları olmalıdır.

1971, s. 423; Sevim & Merçil, 1995, s. 471; Ocak, 2020, s. 160; Kaymaz, 2009, s. 66; Demir, 2022, s. 170-172. Amasya tarihi yazarı Hüseyin Hüsameddîn'e göre Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh asilerin liderini ve adamlarını 637 yahut 638 yılı Recep ayı başlarında (Ocak 1241) idam ettirmiştir. Bk. Hüseyin Hüsameddîn, 2022, C. II, s. 350. Baba İlyas-ı Horasânî ahfadından Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-Kudsiyye*'nden öğrenildiğine göre Baba İlyas'ın Armağanşâh (ارمغانشاه) adında bir müridi bulunmaktaydı (Elvan Çelebi, 2014, s. 132). Eser ilginç bir şekilde Baba İlyas-ı Horasânî'nin öldürülmesinden hiç bahsetmemekte, bir keramet göstererek zindandan kurtulduğunu kaydetmektedir. Kaynağın şeyhin ölümünden hiç bahsetmemesi ve onun Armağanşâh isimli müridini zikretmesi ise dikkat çekici bir durumdur. Zira kaynağın Baba İlyas-ı Horasânî'nin müridi olarak kaydettiği kişiden kastı belki de Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'tır. Elvan Çelebi'nin burada halk tarafından çok sevildiği bilinen Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ı, Baba İlyas'ın katili olarak değil de müridi olarak kaydederek dedesine ve onun hareketine meşruiyet kazandırmak gayesi gütmüş olması ihtimal dâhilindedir.

¹⁷ Babaî ayaklanmasını sürdüren son topluluğun Malya Ovası'nda yok edilmesi ve isyanın tamamen bastırılması süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bk. İbn Bîbî, 1956, s. 502-503; İbn Bîbî, 1996, C. II, s. 51-52; Turan, 1971, s. 423-425; Ocak, 2020, s. 160-164.

¹⁸ Osman Turan, Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Antalya'daki 637 tarihli medresesinden hareketle bu yılda hayatta olduğunu, daha sonraki bir tarihte asilerle mücadele ederken öldüğünü belirtmektedir (Turan, 1971, s. 424, dn 32). Mübârizeddîn Armağanşâh'ın 1240 yılı Ağustos ayında Babaîler tarafından öldürüldüğü yönündeki görüş için ayrıca bk. Akkuş, 2019, s. 46.

3. Mübârizeddîn Armağanshâh'ın İmar Faaliyetleri

3. 1. Atabeg Armağanshâh Medresesi (Antalya)

Türkiye Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Armağanshâh, başarılı siyasî kariyeri ve devlet içerisindeki önemli konumu dışında bâni yönü de olan kıymetli bir isimdir. Nitekim onun bâni yönünün delili olan birtakım veriler bulunmaktadır. Bunlardan ilki kronolojik sıraya da uygun olarak ele aldığımız Antalya Atabeg Armağanshâh Medresesi'dir. Antalya'nın Selçuklular tarafından fethedilip Müslüman-Türk çehresine büründürülmeye başlandığı dönemin önemli izlerinden olan bu medrese, üzerindeki inşa kitabesinden anlaşıldığı kadarıyla 637 (1239-1240) senesinde inşa edilmiştir. Medresenin altı satırdan oluşan ve Selçuklu sülûsü ile yazılmış Arapça inşa kitabesi, *in situ* hâlde binanın taç kapısı üzerindedir. Günümüzde Gıyâseddîn Keyhüsrev Medresesi olarak da bilinen söz konusu eser Antalya Kaleiçi'nde Selçuk Mahallesi, Korkut Sokak üzerinde Yivli Minare'nin yanı başında ve İmarek Medresesi'nin hemen karşısında bulunmaktadır. Binanın günümüze sadece taç kapısı ulaşmıştır (Resim 2)¹⁹. Bu taç kapı basık kemerli olup, kapı kemeri taşları zikzak desenleri ile birbirine bağlanmıştır. Kapının üst kesiminde sivri kemerli bir niş içerisinde altı satırlık Arapça inşa kitabesi bulunmaktadır. Taç kapının iki yanında süsleme şeridini oluşturan yarım yıldız motifleri ve silmeli birer kısım vardır. Bu kısımların kapıyı çevrelediği anlaşılmaktadır. Taç kapı kemeri silmeli üzengilerle sona ermektedir (Antalya Kültür Envanteri, 2003, s. 35).

Antalya Atabeg Armağanshâh Medresesi pek çok çalışmaya konu olmuştur. Medrese hakkında değerlendirme yapan isimlerden biri Rudolf Meyer Riefstahl'dır. Kendisi binayı Alâeddîn Medresesi olarak kaydetmektedir. Ancak binanın ahali tarafından mı bu isimle anıldığı, yoksa yazarın kendisinin mi bu ismi tercih ettiğii bilinmemektedir. Riefstahl, ayrıca binanın yalnızca kapısının alt bölümünün ayakta kalabildiğini belirtmektedir (Riefstahl, 2023, s. 114). Atabeg Armağanshâh Medresesi hakkında değerlendirmeler yapılan diğer bir çalışmaya göre medrese yapımına başladıktan sonra yukarıda değindiğimiz üzere bânisinin Babaî ayaklanması sırasında öldürülmesi nedeniyle tamamlanamamıştır. Binanın tek izi olarak da taç kapısı günümüze kadar gelebilmiştir. Taç kapının arkasına düşen alan dikkate alındığında ise burada çok büyük değil, ancak mütevazı bir medresenin bulunabileceğii düşünülmektedir (Yılmaz, 2002, s. 55)²⁰. Nitekim Riefstahl da binanın harap durumundan ve sadece taç kapısının ayakta olmasından hareketle medrese olup

¹⁹ Atabeg Armağanshâh Medresesi'nin taç kapısının sol iç yüzü üzerinde, inşa edildiğii dönemde ustalar ve yapı ekibi tarafından bırakılmış taşıci işaretleri bulunmaktadır. Ayrıca aynı kısımda sonraki yüzyıllarda farklı farklı zamanlarda ve ebatlarda kazınmış Arapça ibareler de mevcuttur. Binanın şehir ahali için önemini ortaya koyan bu şekil ve duvar yazıları hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bk. Demir, Duggan & Kurul, 2020, s. 484-487, 494-495.

²⁰ Oldukça harap durumdaki Antalya Atabeg Armağanshâh Medresesi hakkında pek çok araştırmacı tarafından yapılan birbirinden oldukça farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Bunlar için bk. Turfan, 1955, Fiş No: 36; Kuran, 1969, s. 107; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, I, 1983, s. 532-533; Kırmızı, 1986, s. 39; Durukan, 1988, s. 28; Yılmaz & Tuzcu, 2010, s. 178-179.

olmadığının bilinemediğini, binanın asıl mahiyetinin anlaşılması için etrafında kazı yapılmasının gerektiğini belirtmiştir (Riefstahl, 2023, s. 118). Bununla birlikte 2017 yılı sonları itibarıyla Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Antalya Müze Müdürlüğü gözetiminde Atabeg Armağanşâh Medresesi'nin bulunduğu alanda kapsamlı bir kazı çalışmasına başlanmış ve medresenin temelleri açığa çıkarılmıştır. Böylelikle medresenin 637 (1239-1240) senesinde tamamlanarak hizmete girdiği, ancak bilinmeyen bir tarihte tahrip olduğu, sonraki devirlerde bünyesinde birden fazla yapılaşma gerçekleştiği, belirli yerlerine sonradan mezarlar eklendiği ve sadece taç kapısının orijinal hâline yakın bir şekilde ayakta kalabildiği anlaşılmıştır. Medresenin *in situ* hâldeki inşaa kitabesi taç kapı üzerindeki sivri kemerli nişin içerisinde bulunmaktadır. Arapça olarak Selçuklu sülüsü ile yazılan kitabe mermerden mamul olup, 6 satırdan oluşmaktadır. Üzerindeki bazı karakterler dökülmüşse de, Selçuklu kitabelerine özgü kalıplardan ve karakterlerin izlerinden hareketle eksik harfler tanımlanabilmektedir (Resim 3). Kitabenin metni ve tarafımızdan yapılan tercümesi şöyledir:

Arapça Metin:

- ١ الملك الله وحده
- ٢ أمر بعمارة هذه المدرسة المباركة
- ٣ في دولة السلطان الأعظم ظل الله في
- ٤ العالم غياث الدنيا و الدين أبو الفتح كيخسرو بن كيقباد
- ٥ قسيم أمير المؤمنين خلد الله سلطانه العبد الضعيف
- ٦ المحتاج إلى رحمة ربه اتابك ارماغانشاه في سنة سبعة و ثلثين و ستمائة²¹

Türkçe Tercüme:

Mülk yalnızca Allah'ındır. Bu mübarek medresenin yapımını, Yüce Sultan, Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi, Dünyânın ve Dînin Yardımcısı (*Giyâsü'd-dünya ve'd-dîn*), Fethin Babası (*Ebu'l-Feth*), Keykubâd oğlu Keyhüsrev, Mümînlerin Emîrinin (*Emîrü'l-Mü'mînîn*) Ortağı -Allah saltanatını daim kılsın- iktidarında, Rabbinin rahmetine muhtaç Atabeg Armağan 637 (1239-1240) yılında emretti.

Antalya Atabeg Armağanşâh Medresesi'nin, bir vakfiyesinin ve vakıf gelirlerinin olduğu muhakkaktır. Ancak bu vakfiyenin mahiyeti hakkında hiçbir bilgi yoktur. Zira medresenin

²¹ Atabeg Armağanşâh Medresesi'nden ünlü Osmanlı Seyyahi Evliya Çelebi de bahsetmektedir. Kendisi eserinde medrese bânisinin adını vermese de kullandığı Yivli Minare Camii'ne bitişik medrese ifadesinden Atabeg Armağanşâh Medresesi'ne işaret ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kendisinin verdiği kitabe metni de bu durumu açıkça ortaya koyar. Bununla birlikte Evliya Çelebi medrese kitabesinin metnini de tarihini de yanlış olarak nakletmiştir (Evliya Çelebi, 2011, C. 9/1, s. 312-313). Medresenin kitabe metni için ayrıca bk. Erten, 1338-1340, s. 59; Erten, 1940, s. 58; Combe, Sauvaget & Wiet, 1941-1942, s. 119; Yılmaz, 2002, s. 133; Yılmaz & Tuzcu, 2010, s. 177.

kendi devrine ait kayıtlarda da Osmanlı dönemine ait sonraki vakıf kayıtlarında da binanın vakıflarına ait bir bilgi bulunmamaktadır. Vakıf kayıtlarında herhangi bir bilginin bulunmaması, medresenin erken bir tarihte tahrip olduğunu, bu nedenle de vakfiyesinin sürdürülemediğini düşündürmektedir.

3. 2. Anonim Yapı (Denizli)

Türkiye Selçuklu Emîri Mübârizeddîn Armağanshâh'ın bânisi olduğu diğer eser, Denizli'de bulunan anonim bir yapıdır. Yapı günümüze ulaşmadığı gibi, kitabesi de Fahri Akçakoca-Akça tarafından yürütülen çalışmalar sırasında 1932 yılında Denizli Büyük Mezarlığı'nda²² bulunmuştur. Kitabe bilinmeyen bir tarihte ihmalkâr kişiler tarafından bir çeşmeye yerleştirilmiş, tam ortasından delinerek tahrip edilmiş ve içinden çeşme lülesi geçirilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen şekilli kitabe, 64x70 cm ebadındadır (Akçakoca-Akça, 1937, s. 53). Kitabe, Denizli Büyük Kabristanı'nda bulunduktan sonra o zamanki Maarif Vekâleti eski eser deposuna kaldırılmıştır (Akçakoca-Akça, 1945, s. 22). Resmî kayıtlardan ise 27 Eylül 1966'da Gazi İlkokulu Koleksiyonu'ndan Denizli Müzesi'ne nakledildiği anlaşılmaktadır. Envanter numarası 186'dır. Günümüzde ele geçen diğer Selçuklu kitabeleri ile birlikte Denizli/Pamukkale (Hierapolis) Müzesi bahçesinde sergilenmektedir (Şahin, 2002, s. 686-687). Söz konusu kitabenin ait olduğu bina hakkında hiçbir bilgi yoktur. Ne zaman ve ne şekilde yıkılmış olduğu da belli değildir. Yapının eldeki tek delili inşa kitabesidir. Ancak kitabe de ait olduğu binanın mahiyeti hakkında herhangi bir somut veri sağlamamaktadır. Mübârizeddîn Armağanshâh'ın Denizli'deki imar/tahkim faaliyetinin delili olan bu kitabe daha önce 3 defa yayınlanmıştır (Akçakoca-Akça, 1937, s. 53-54; Akçakoca-Akça, 1945, s. 22-24; Şahin, 2002, s. 686-687). Bu çalışmalarda kitabenin bânisi yanlış olarak “*Erdoğan el-Atabeg*” şeklinde okunduğu için, bina Emîr Mübârizeddîn Armağanshâh ile ilişkilendirilememiştir. Ancak günümüzde Denizli/Pamukkale (Hierapolis) Müzesi'nde sergilenen kitabe incelendiğinde bâniyi kaydeden kısımda “*Erdoğan el-Atabeg*” değil de “*Armağan el-Atabeg*” yazdığı görülmektedir²³ (Resim 4). Ayrıca bu yayınlarda “*Armağan el-Atabeg*” ifadesinden sonraki üç kelime, kitabedeki fiziksel tahribat nedeniyle okunamamıştır. Çalışmamız sırasında kitabe ve eski görselleri tekrar incelenmiş, daha önce okunamayan kısımda “*fî şuhuri (فی شهر)*” ibaresinin yazılı olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle de kitabenin eksiksiz ve doğru okunmuş tam metni ortaya konmuştur. Arapça 5 satır hâlinde Selçuklu sülüsü ile yazılmış olan söz konusu kitabenin metni ve tarafımızdan hazırlanan tercümesi şöyledir:

²² Fahri Akçakoca-Akça'nın Büyük Mezarlık olarak andığı yer, içerisinde Antikçağ, Selçuklu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı dönemlerine ait pek çok iz ve mezar yapısını içeren tarihi ilbadı Mezarlığı'dır. Bu mezarlık hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Pektaş, 2018.

²³ Söz konusu yanlış okuma, Prof. Dr. Andreas Tietze tarafından düzeltilmiştir. Bk. Flemming, 2018, s. 13, dn. 64.

Arapça Metin:

١ في أيام الدولة السلطان

٢ الاعظم ظل الله في العالم

٣ غياث الدنيا و الدين ابو الفتح كيخسرو

٤ بن كيقباد قسيم امير المومنين العبد المذنب

٥ ارماغان الاتابك في شهور سنة ثمان و ثلاثين و ستمائة

Türkçe Tercümesi:

[Bu binanın yapımını] Yüce Sultan, Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi, Dünyânın ve Dînin Yardımcısı (*Giyâsü'd-dünyâ ve'd-dîn*), Fethin Babası (*Ebu'l-Feth*), Keykubâd oğlu Keyhüsrev, Müminlerin Emîrinin (*Emîr-ü'l-Mü'minîn*) Ortağı iktidarında, günahkâr kul Atabeg Armağan 638 (1240/1241) yılı aylarında [emretti].

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın bölgedeki inşa faaliyetlerinin bir delili olduğu anlaşılan bu kitabe, emîrin burada gerçekleştirdiği imar faaliyetinin mahiyeti hakkında kesin bir bilgi içermemektedir. Zira metninde bir bina türüne atıf yoktur. Kitabenin metin ve şekilsel bütünlüğü büyük oranda korunduğu için, bu şekilde hazırlandığı ve ilk andan beri bir binaya atıf yapmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu kitabenin ait olduğu yapı hakkında tahmin yürütmemize imkân veren bazı veriler mevcuttur. Bunların ilki genellikle Türkiye Selçuklularında sur kitabelerine ait metinlerin bir bina ismi içermeden hazırlanmasıdır. Diğer veri ise Denizli'de II. Gıyâseddîn Keyhüsrev dönemine ait olduğu anlaşılan diğer bir kitabeden hareketle elde edilmektedir. Büyük oranda tahrip olan bu kitabe II. Gıyâseddîn Keyhüsrev iktidarında Denizli çevresinde bir tahkimat çalışması yapıldığının delilidir ve metni açıkça kale tamirine atıf yapmaktadır (Uzunçarşılı, 1929, s. 191)²⁴. Dolayısıyla Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'a ait olduğu anlaşılan 638 (1240/1241) tarihli kitabenin de Denizli'deki tahkimat çalışmaları sırasında kale, burç veya surlara yerleştirilmiş bir kitabe olması ihtimal dâhilindedir. Esasında bu durum kitabenin neden bir bina ismi içermediğini de bir oranda açıklamaktadır.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Antalya'daki medresesi ve Denizli'deki binası dışında onunla ilişkilendirilen başka eserler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi Beyşehir ilçe merkezinde bulunan ve Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'a atfedilen Hacı Armağan Câmii'dir. 1239-1240 yıllarında inşa ettirildiği düşünülen bu câmii, Cuma Câmii ve Meydan Mahallesi Câmii olarak da anılmaktadır. Vakıfları hakkında elde pek bilgi bulunmamaktadır. Ancak sonraki devirlere ait kayıtlardan çarşı içerisinde câmiinin vakfiyesine ait bazı

²⁴ Fahri Akçakoca-Akça'ya göre de söz konusu kitabe Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev iktidarında Denizli'de ilk iş olarak gerçekleştirilen tamirat ve tahkimat çalışmalarının delilidir. Kitabe bir zamanlar Kayalık Camii'nin dış duvarında iken Maarif Müdürlüğü tarafından Denizli Müzesi'ne taşınmıştır. Kitabe aşırı derecede tahrip olmuştur. Metni Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'e, kale tecdidine ve bu işe nezaret eden bir Selçuklu emîrine atıf yapmaktadır. Ancak tamir faaliyetinin tam tarihini ve emîrin ismini kaydeden kısımları kitabe kırık ve diğer parçaları kayıp olduğu için meçhuldür (Akçakoca-Akça, 1937, s. 51).

dükkânların bulunduğu öğrenilmektedir. Aynı kayıtlardan câmiinin imam, hatip, vaiz ve ferrâş gibi görevlilerinin bulunduğu ve bu görevlilerin maaşlarının yüzyıllar boyunca vakıf gelirlerinden karşılandığı anlaşılmaktadır (Muşmal, 2005, 167). Söz konusu câmii günümüzde ayakta ve kapısının üzerinde bir kitabe bulunmaktadır. İki satırdan oluştuğu anlaşılan kitabenin ilk satırı kısmen korunmuş olmakla birlikte, ikinci satırı tamamen tahrip olmuştur. Kitabenin okunabilen kısımlarından ise Selçuklu dönemine ait olmadığı anlaşılmaktadır²⁵. Câmii taştan inşa edilmiştir ve çatısı dokuz adet ahşap sütun ile desteklenmektedir. Hiçbir yerinde bânisine dair bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. 1956 yılında câmiinin girişinin solunda bulunan Hacı Hafız Çeşmesi kaldırılarak yerine bir minare eklenmiştir (Konyalı, 1991, s. 248-249). Bu câmiinin etrafında Beyşehir'in en eski ve en önemli mahallelerinden birisi olan Hacı Armağan Mahallesi oluşmuştur. Beyşehir'in resmî dairelerini, bazı mağaza ve dükkânlarını barındıran mahalle, Osmanlılar zamanında Beyşehir'in merkezi hâline gelmiştir (Muşmal, 2005, s. 26-29). Bu camiiin yüzyıllar boyunca Armağanşâh ismini taşıması ve günümüze de bu isimle ulaşması, kuvvetle muhtemel olarak Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh hayrâtından olması ile alakalıdır. Ancak zamanla camiiin özgün yapısını yitirip şekilsel anlamda değişime uğradığı, XIII. yüzyıla ait kitabesinin varsa da kaybolduğu, sonraki bir tarihte üzerine bugünkü bozuk kitabenin konulduğu anlaşılmaktadır.

Beyşehir'de Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh ile ilişkilendirilen diğer bir yapı da ismini Hacı Armağan Câmii'nden alan mahallede bulunan Hacı Armağanşâh Türbesi'dir. Osmanlı dönemine ait kayıtlarda bu türbenin adı geçen mahallede bulunduğu kaydedilse de türbe günümüze ulaşamamıştır (Muşmal, 2005, s. 210). Beyşehir'de bulunup Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh ile bağlantılı olduğu düşünülen son yapı Beyşehir'e bağlı Alpgazi Köyü'ndeki Hacı Armağan Zaviyesi'dir. Vakfiyesinden anlaşıldığı kadarıyla zaviyenin tevliyeti Hacı Armağanşâh'ın evladına bırakılmıştır. Ayrıca Osmanlı dönemi kayıtlarından öğrenildiğine göre Hacı Armağanşâh'ın soyundan gelenler yüzyıllarca bu zaviyenin tevliyetini sürdürmüşlerdir (Muşmal, 2005, s. 207). İbrahim Hakkı Konyalı, Hacı Armağanşâh Zaviyesi vakıflarını Fatih Sultan Mehmed dönemine ait vakıf kayıtlarından tespit etmiştir. Eski devirlerden intikal eden bu vakıf, padişah fermanıyla tasdik edilmiştir. Buradaki bilgilere göre zaviyenin gelir kaynağı Alpgazi mezrasında bulunan 50 dönüme yakın tarla ve Göçü'ye bağlı Çubuklu Mezrası'ndan oluşmaktadır. Ancak bu zaviyenin bulunduğu Alpgazi Köyü zamanla yıkılmış, yalnızca harabesi ve mezarlığı kalmıştır (Konyalı, 1991, s. 101). Bu nedenle

²⁵ İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre Cuma Câmii'nin giriş kapısının üzerindeki kitabe bozuk şekillidir ve 0,85 metre uzunluğunda, 0,38 metre eninde iki satırlık Arapça bir kitabedir. Sahibinin ve babasının ismini veren kısımları aşırı derecede tahrip olmuştur. Ona göre söz konusu kitabe bir mezar taşı olup sonradan câmii üzerine yerleştirilmiştir. Okunan yerlerinde ise “*el-merhûm ... bin ... fî târih seneti ihda ve selasîn ve semânemîe*” yazmaktadır ki bu kayıt kitabenin 831 (1427/1428) tarihli olduğunu göstermektedir (Konyalı, 1991, s. 248). Günümüze kitabe yakından incelendiğinde İbrahim Hakkı Konyalı'nın okuduklarına ek olarak birkaç kelime daha tespit edilebilmektedir. Bu hâliyle kitabenin metninin “*el-merhûm Silahdâr Ali bin Ahmed? fî târih gurre-i ... seneti ihda ve selasîn ve semânemîe*” olduğu görülmektedir.

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın imar faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilecek olan bu zaviye hakkında daha fazla veri elde edilememektedir.

Sonuç

Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, Türkiye Selçuklu devlet mekanizması içerisinde atabeglik, üstadüddârlık ve sübaşılık gibi üst düzey görevlerde bulunmuş kıymetli bir devlet adamıdır. Özellikle II. Gıyâeddîn Keyhüsrev'in iktidarında Türkiye Selçuklu Devleti için hayatî konularda doğrudan sultan tarafından görevlendirilmiş güvenilir bir emîrdir. Onu çağdaşı olan çoğu emîrden ayıran önemli bir özelliği vardır. Bu özellik *hacı* olarak anılması ve kişiliği sayesinde halk nezdinde çok sevilen bir şahsiyet olmasıdır. Muhtemelen halk nezdinde sevilmesinin bir sebebi de hacı olarak anılmasıdır ki, bu durum gulam kökenli Selçuklu devlet erkânı arasında çok sık rastlanan bir durum değildir. Ayrıca hacı olması emîrin özellikle toplum nezdinde ayrıcalıklı bir konum elde etmesini sağlamıştır. Emîrin diğer bir özelliği selefi Mübârizeddîn Ertokuş ile Şemseddîn Altunaba, Celâleddîn Karatay ve Sâhib Ata Fahreddîn Ali gibi büyük emîrlerle benzer şekilde Selçuklu topraklarında büyük ölçekli hayratı bulunması ve büyük bir zenginliğe sahip olmasıdır. Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, önde gelen Selçuklu emîrlerinden Mübârizeddîn Ertokuş'un yanında yetişmiştir. Böylesine mühim bir emîrin yanında yetişmiş olması da onun ciddi bir eğitim ve devlet terbiyesi görmüş tecrübeli bir emîr olduğunu göstermektedir. Mübârizeddîn Armağanşâh, Mübârizeddîn Ertokuş'un tam anlamıyla varisi ve halefi olarak onun devlet içindeki konumunu ve gücünü tevarüs etmiştir. Ayrıca Mübârizeddîn Ertokuş'un uzun yıllar valilik yaptığı bölgenin başına getirilmesi ve gerçekleştirdiği faaliyetler Armağanşâh'ın da selefi gibi Doğu Roma siyasî, askerî ve idarî geleneğine vakıf olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durum Armağanşâh'ın Anadolu Rum çevreden devşirilmiş bir gulam olduğunu düşündürmektedir. Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh, selefi Mübârizeddîn Ertokuş gibi kuvvetli bir emîrin her anlamda varisi olduğu için oldukça zenginleşmiş, vakıf tevliyeti sebebiyle de Selçuklu topraklarının farklı yerlerindeki Ertokuş hayratını yönetip idare etmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Mübârizeddîn Ertokuş'tan devraldıkları dışında kendisi de birtakım imar faaliyetlerinde bulunmuş, böylelikle de Selçuklu topraklarının kalkınıp mamur hâle gelmesinde emeği geçen tarihi şahsiyetlerden birisi olmuştur. Ancak onun inşa ettirdiği yapıların büyük çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır. Bu nedenle bu eserler hakkındaki fiziksel bilgiler oldukça sınırlıdır.

Extended Summary

Mubariz al-din Armaganshah was an important statesman who performed important services for the state during the reigns of Sultan Ala al-din Kayqubad I (1220-1237) and his successor Ghiyath al-din Kaykhusraw II (1237-1246). According to the foundation charters of Amir Mubariz al-din Ertokush, Mubariz al-din Armaganshah was his freed slave. The fact that his father's name is recorded as Abdullah in the records shows that he was of ghulam origin. Mubariz al-din Armaganshah's first position in the Seljuqs of Türkiye state mechanism was ustad al-dar. He continued to serve in this position during the reign of

Sultan Ala al-din Kayqubad I and the early years of Ghiyath al-din Kaykhusraw II. The fact that the ustad al-dars were important officials of the Seljuq court organization shows that Mubariz al-din Armaganshah was also an important person who was close to the sultans. The reign of Ghiyath al-din Kaykhusraw II was a turning point in the career of Mubariz al-din Armaganshah. It was during this period that the emir began to rise within the state and to take a direct role in political events. After his accession to the throne and the birth of his sons, Malik Izz al-din Kaykawus, Rukn al-din Qilic Arslan and Ala al-din Kayqubad, Ghiyath al-din Kaykhusraw II appointed Amir Mubariz al-din Armaganshah, who had been the ustad al-dar, as the atabeg of his eldest son Izz al-din Kaykawus. Afterwards, he entrusted him with the task of having his brothers in Borgulu (Uluborlu) politically executed, and it is through this matter that the amir's name is mentioned directly in the sources for the first time. The fact that the Sultan appointed his eldest son as atabeg and entrusted him with such an important task as the political slaughter of his brothers shows the confidence in Amir Mubariz al-din Armaganshah.

Another development in Amir Mubariz al-din Armaganshah's political career was the post of Soubashi of Antalya. Although there is no record in the sources that Mubariz al-din Armaganshah held this position, he was an important servant of the Seljuq sultans and built a madrasa in Antalya Kaleiçi during the reign of Sultan Ghiyath al-din Kaykhusraw II. Since he built a madrasa in Antalya Kaleiçi during the reign of Sultan Ghiyath al-Din Kaykhusraw II, was a relative and one of the freed slaves of Amir Mubariz al-Din Ertokush, and served as the trustee of his waqf, it is thought that he may have assumed the position of soubashi of Antalya, which became vacant after Mubariz al-Din Ertokush. It is estimated that Mubariz al-Din Armaganshah served as the soubashi of Antalya for approximately 10 years, from 1228, when Mubariz al-Din Ertokush was dismissed from the position and sent to fight against the Menguekids, later becoming the atabeg of Malik Ghiyath al-Din Kaykhusraw in Erzincan, until 1237, the year Sultan Ala al-Din Kayqubad I passed away. The association of Mubariz al-din Armaganshah with the soubashi of Antalya is an important matter. For the governor of Antalya was the ruler not only of this city but also of the entire border region around it. The available data and research identify Amir Mubariz al-din Ertokush's administrative connection with Antalya, Alaiyya, Isparta, and Uluborlu. However, it is known that in addition to these centers, Mubariz al-din Armaganshah also carried out construction activities in Denizli, located in the Seljuqs-Eastern Roman border region. Based on Amir Mubariz al-din Armaganshah's construction activities in both Antalya and Denizli, it is thought that he extended his jurisdiction to Lycia, Pisidia and parts of Caria by combining the governorship of Antalya with the border region of Denizli further west. In fact, the fact that Mubariz al-din Armaganshah was commissioned to have his brothers in Uluborlu killed by order of the sultan has been interpreted as indicating that Uluborlu was within his administrative responsibility. In the end, the available evidence suggests that Amir Mubariz al-din Armaganshah carried out reconstruction activities as an administrator

in the southwestern border region of the Seljuqs of Türkiye, thus contributing to the transformation of the region into a Muslim-Turkish geography.

The last activity of Amir Mubariz al-din Armaganshah's political career was the suppression of the Babaî uprising, one of the biggest events of Sultan Ghiyath al-din Kaykhusraw II's reign. During the expansion activities of the Seljuqs of Türkiye under Sultan Ghiyath al-din Kaykhusraw II towards the Ayyûbid and Artuqid territories in Al-Jazira in 1240-1241, a violent revolt broke out under the leadership of Baba İlyas al-Khorasani and his disciple Baba İshak, with the participation of large Turkmen communities and dissatisfied masses of people. Sultan Ghiyath al-din Kaykhusraw II, realizing that the rebellion posed a great danger, first appointed one of his close and trusted men, Mubariz al-din Armaganshah, to the post of the soubashi of Amasya and then sent a strong army against the rebels. Amir Mubariz al-din Armaganshah quickly moved to the region and reached Amasya and took security measures in the city. In the meantime, he captured Baba İlyas, the leader of the rebellion, by raiding the zawiya where he was staying with his men and killed them all by hanging them on a bastion in Amasya Castle. However, the killing of Baba İlyas and his close entourage was not enough to suppress the rebellion. The rebels did not believe that their leader had been killed and attacked the Seljuq forces. Amir Mubariz al-din Armaganshah and many Seljuq soldiers were killed by the rebels during the fierce struggle between the two sides.

In addition to his successful political career and important position in the state, Amir Mubariz al-din Armaganshah was a valuable figure who also had the aspect of a founder. As a matter of fact, there are several data that are evidence of his founder aspect. The first of these is the Antalya Atabeg Armaganshah Madrasa, which we have discussed in chronological order. This madrasa, which is one of the important traces of the period when Antalya was conquered by the Seljuqs and started to be transformed into a Muslim-Turkish face, was built in 637 AH (1239-1240 AD), according to the construction inscription on it. The other work of which Mubariz al-din Armaganshah was the founder is an anonymous building in Denizli. The building has not survived to the present day, and the inscription was found in the Denizli Great Cemetery in 1932 during the studies conducted by Fahri Akçakoca-Akça. The building to which the inscription belongs has not survived and there is no information about it. The only evidence of the building is the construction inscription. Since the name of the founder in this inscription, which was evaluated in some studies of different dates, was misread as “*Erdoğan al-Atabeg*”, the building could not be associated with Amir Mubariz al-din Armaganshah. However, when the inscription exhibited in Denizli/Pamukkale (Hierapolis) Museum is analyzed, it is seen that the part recording the owner reads “*Armagan al-Atabeg*”, not “*Erdoğan al-Atabeg*”. This inscription, which is evidence of Amir Mubariz al-din Armaganshah's activities in the region, is probably related to the fortification works carried out in Denizli. Apart from Amir Mubariz al-din Armaganshah's madrasa in Antalya and the inscription in Denizli, there are other works associated with him. These are the Haji Armagan Mosque in the center of Beyşehir and the

Haji Armagan Zawayah in Alpgazi Village of Beyşehir. According to Ottoman records, the descendants of Haji Armaganshah continued to be the trustees of this zawayah for centuries.

Mubariz al-din Armaganshah not only held important positions in the Seljuqs of Türkiye state mechanism as atabeg, ustad al-dar and soubashi, but also became a popular figure among the people thanks to his personality. It is understood that Mubariz al-din Armaganshah, as a relative of the Seljuq sultans, not only performed great services in the state mechanism, but also carried out construction activities in centers such as Konya, Antalya, Denizli, Isparta and Beyşehir. Therefore, Amir Mubariz al-din Armaganshah is one of the prominent figures of the Seljuqs of Türkiye with his successful political career and the aspect of founder.

Kaynakça

- Akçakoca-Akça, F. (1937). Laodikya (Yunanlılardan-Selçukluların İnkıraza Kadar). Denizli: Çatalçeşme Pazarı.
- Akçakoca-Akça, F. (1945). Küçük Denizli Tarihi (Yunanlılardan Osmanlılara). Denizli: Salih Kitapçioğlu.
- Akkuş, M. (2019). Türkiye Selçukluları'nın Antalya Valilerinden Mübârizeddin Armağanşah (Ö.638/1240). B. Koçakoğlu & B. Karşı & D. Çakılcı (Ed.). Antalya Kitabı Antalya'da Türk-İslam Medeniyetinin İzleri 2 (s. 45-48). Konya: Palet Yayınları.
- Arik, F. Ş. (1999). Türkiye Selçuklu Devleti'nde Siyaseten Katl (1075-1243). Belleten, C. LXIII, S. 236, 43-93.
- Ayaz, F. Y. (2012). Üstadüddâr. TDV İslam Ansiklopedisi (C. 42, s. 393-395). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Babacan, İ. (2006). Armağan Kelimesinin Kökeni ve XIV. ve XVI. Yüzyıl Divanlarında Oluşturduğu İmajlar. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 660, 549-556.
- Bakır, A. & Demir, F. (2023). Uluborlu'daki Türkiye Selçuklu ve Hamidoğulları Dönemine Ait Kitabelerin İnceleme ve Değerlendirilmesi. Turkish Studies, C. 18, S. 2, 385-412.
- Baykara, T. (1989). Selçuklu Devrinde Antalya'nın İdari Durumu. Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri (Seyirci, Musa, Yay. Haz.). İstanbul: Antalya Valiliği Yayınları, 39-44.
- Cahen, C. (2012). Osmanlılardan Önce Anadolu (Üyepazarcı, Erol, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Combe, E., Sauvaget, J. & Wiet, G. (1941-1942). Répertoire Chronologique D'Épigraphie Arabe. Caire: Publications De L'Institut Français D'Archéologie Orientale, Tome XI.
- Demir, M. & Duggan, T. M. P. & Kurul, E. (2020). Observations and Assessments of Some Epigraphic Graffiti Found on Entrances in Kaleiçi/Antalya. Adalya, S. 23, 479-496.
- Demir, M. (2022). II. Gıyâseddîn Keyhüsrev Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi 1237-1246 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

- Demir, M. (2024). Yeni Bir Kitabe Işığında Emîr Mübârizeddîn Ertokuş'ın Antalya'daki Faaliyetleri. *Cedrus*, S. XII, 217-230.
- Durukan, A. (1988). Alaeddin Keykubat Döneminde Antalya. *Antalya 2. Selçuklu Eserleri Semineri 26-27 Aralık 1987* (s. 26-51). Antalya: Antalya İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- el-Makrîzî, Takiyüddin Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Abdülkadir el-Ubeydî (1997). *Es-Sülûk li Marifeti Düveli'l-Mülûk* (Ata, Muhammed Abdülkadir, Thk.). Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, C. I.
- Elvan Çelebi (2014). *Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsibü'l-Ünsiyye Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkabevî Tarihi* (Erünsal, İsmail E. & Ocak, Ahmet Yaşar, Yay. Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erten, S. F. (1338-1340). *Antalya Livası Tarihi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Erten, S. F. (1940). *Antalya Tarihi*. İstanbul: Tan Matbaası.
- Evliya Çelebi (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Kahraman, Seyit Ali, Yay. Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, C. 9, K. 1.
- ez-Zehabî, El-Hâfız el-müverrih Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (1998). *Tarihü'l-İslâm Vefiyyetü'l-Meşâhir ve'l-A'lâm* (Tedmürî, Ömer Abdüsselâm, Thk.). Beyrut: Dârü'l-Kitâbü'l-Arabî, C. 46.
- Flemming, B. (2018). Geç Ortaçağ Dönemi'nde Pamfilya, Pisidya ve Likya'nın Tarihî Coğrafyası (Bağçeci, Hüseyin Turan, Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Güneş, C. (2018). Bizans Anadolu'sunda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- İbn Bibi, el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferî er-Rugadî (1941). *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi İbn Bibi'nin Farsça Muhtasar Selçuknâmesinden* (Gençosman, Mehmet Nuri, Çev.). Ankara: Uzluk Yayınevi.
- İbn Bibi, el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferî er-Rugadî (1956). *el-Evami'rü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye Tıpkıbasım*. (Lugal, Necati & Erzi, Adnan Sadık, Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbn Bibi, el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferî er-Rugadî (1996). *El-Evami'rü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye Selçukname* (Öztürk, Mürsel, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, C.I-II.
- İbn Tağrıberdî, Cemâleddîn Ebu'l-Hâsin Yûsuf b. (1992). *en-Nücümü'z Zâhire fî Mülûk Mısır ve'l-Kahire* (Şemseddîn, Muhammed Hüseyin, Thk.). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, C. VI.
- İbnü'l-İbrî, Gregory Ebu'l-Ferec (1890). *Târîhu Muhtasarü'd-Düvel* (Yesûî, el-Ebû Anton Sâlihânî, Thk.). Beyrut: el-Matbaatü'l-Katolikyye.
- İbnü'l-İbrî, Gregory Ebu'l-Ferec (1986). *Târîhü'z-zaman* (Ermele, el-Ebu İshâk, Thk.). Beyrut: Dârü'l-Maşrık.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Ferman-Berat ve Vakfiye Arşivi, Demirbaş No: MC Fr 000008.

- Kadı Ahmed-i Nigîdî (2015). *El-Veledü's-Şefîk ve'l-Hâfidü'l-Halîk* (Ertuğrul, Ali, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. I-II.
- Kaymaz, N. (2009). *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kaşgârlı Mahmûd (2005). *Divânü Lugâti't-Türk* (Erdi, Seçkin & Tuğba Yurtsever, Serap). İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Kesik, M. (2021). *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kırmızı, M. (1986). *Yivli Minare ve Külliyesi*. Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri 22-23 Mayıs 1986 (s. 37-48). Antalya: Antalya İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Komisyon (1983). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, C. I.
- Komisyon (2003). *Antalya Kültür Envanteri (Merkez)*. Antalya: Antalya İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Konyalı, İ. H. (1991). *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Beyşehir Târîhi* (Savran, Ahmet, Haz.). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Kuran, A. (1969). *Anadolu Medreseleri*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, C. I.
- Lanckoronski, G. Von K. (2005). *Pamhlyia ve Pisidia Kentleri* (Bulgurlu Gün, Selma, Çev.). İstanbul: Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, C. I.
- Muşmal, H. (2005). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı 1790-1864 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Müneccimbaşı, Ahmed b. Lütfullah (2017). *Câmiü'd-Düvel Selçuklular Tarihi Anadolu Selçukluları ve Beylikler*. (Öngül, Ali, Yay.). İstanbul: Kabcacı Yayınları, C. II.
- Ocak, A. Y. (2020). *Babaîler İsyanı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özden, B. (2005). *Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un "Sınır Şehri Antalya" Lâkaplı ve Hicri 661 Tarihli Sikkesi*. *Türk Nümizmatik Derneği Sevgi Gönül Hatıra Sayısı* (Perk, Haluk & Öztürk, Hüsnü, Haz.). İstanbul: Türk Nümizmatik Derneği Yayınları, 69-70.
- Pektaş, K. (2018). *Denizli'de Türk Varlığının Kadim Tarihi İlbadı Mezarlığı I*. Denizli: Denizli Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Redford, S. & Leiser, G. (2008). *Taşa Yazılan Zafer Antalya İç Kale Surlarındaki Selçuklu Fetihnâmesi* (Türkoğlu, İnci, Çev.). İstanbul: Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Riefstahl, R. M. (2023). *Cenubu Garbî Anadolu'da Türk Mimarisi* (Adıvar, İsvan, Çev.). Ankara: Dorlion Yayınları.
- Saint Quentin, Simon De (2006). *Bir Keşiş'in Anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245-1248* (Özbayoğlu, Erendiz, Çev.). Alanya: Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Vakfı Yayınları.
- Sevim, A. & Merçil, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Sıbt İbnü'l-Cevzî, Şemseddîn Ebu'l-Muzaffer Yûsuf b. Kızıl oğlu b. Abdullah (2013). *Mirâtü'z-Zamân fi Tevârihü'l-Ayan* (ez-Zibu, İbrahim, Thk.). Beyrut: Er-Risaletü'l-Alemiyye, C. XXII.
- Şahin, M. K. (2002). Denizli/Pamukkale (Hierapolis) Müzesi'nde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Yazıtlar. M. Denктаş & Y. Özbek & A. Sağıroğlu-Arslan (Ed.). VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (08-10 Nisan 2002) Bildirileri (s. 679-694). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Taneri, A. (1995). Ertokuş. TDV İslam Ansiklopedisi (C. 11, s. 312-313). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Turan, O. (1947). Selçuklu Devri Vakfiyeleri II Mübarizeddin Ertokuş ve Vakfiyesi. *Belleten*, C. XI, S. 43, 415-445.
- Turan, O. (1971). Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Turfan, K. (1955). 1955 Yılı Antalya Merkez Eski Eser Fişleri. Antalya: Antalya Müzesi Yayınları.
- Uyumaz, E. (2008). Türkiye Selçuklu Devleti'nde Atabeglik Müessesesi. A. Özaydın & F. Başar & E. Altan & B. Küçüksipahioğlu & M. Kesik (Yay. Haz.). Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına (s. 483-495). İstanbul: Dünya Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1929). Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malûmat. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yardım, A. (2002). Alanya Kitabeleri (Teskîl, Tescîl, tasnîf ve Değerlendirme). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Yasar, A. H. H. (2022). Amasya Tarihi (Keçeci Kurt, Songül & Özel, Recep Orhan & Hakverdioğlu, Metin, Ed.). Amasya: Amasya Üniversitesi Yayınları, C. II.
- Yavuzcan, G. (2020). Selçuklu Türkiye'sinde Bir Melikü's-Sevâhil: Emir Bahâeddin Muhammed. İ. H. Demircioğlu & Y. Yiğit & A. Özcan & E. Demircioğlu & C. Ünver & G. S. Karabacak (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Sahil Güvenlik (s. 139-154). Ankara: Pegem Yayınları.
- Yazıcızâde Âli (2008). *Tevârih-i Âl-i Selçuk* (Bakır, Abdullah, Haz.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yılmaz, L. & Tuzcu, K (2010). Antalya'da Türk Dönemi Kitabeleri. Haarlem: SOTA Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, L. (2002). Antalya Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yinanç, M. H. (2014). Türkiye Tarihi Selçuklular Devri (Yinanç, Refet, Yay. Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. II.

Ekler

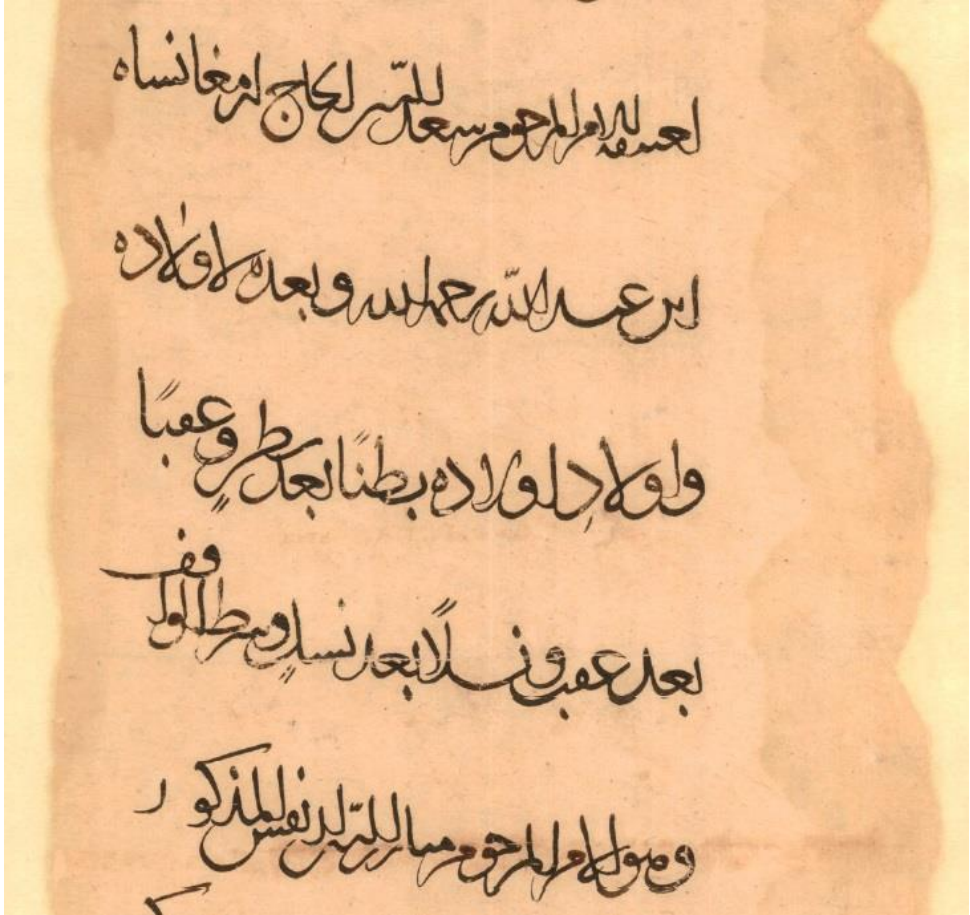

Foto 1: Mübârizeddîn Ertokuş'un vakfiyesinde Armağanshâh'ın kaydedildiği kısım (İBB, Atatürk Kitaplığı, MC Fr 000008).

Foto 2: Antalya Mübârizeddîn Armağanşâh Medresesi Taç Kapısı (M. Demir, 2017).

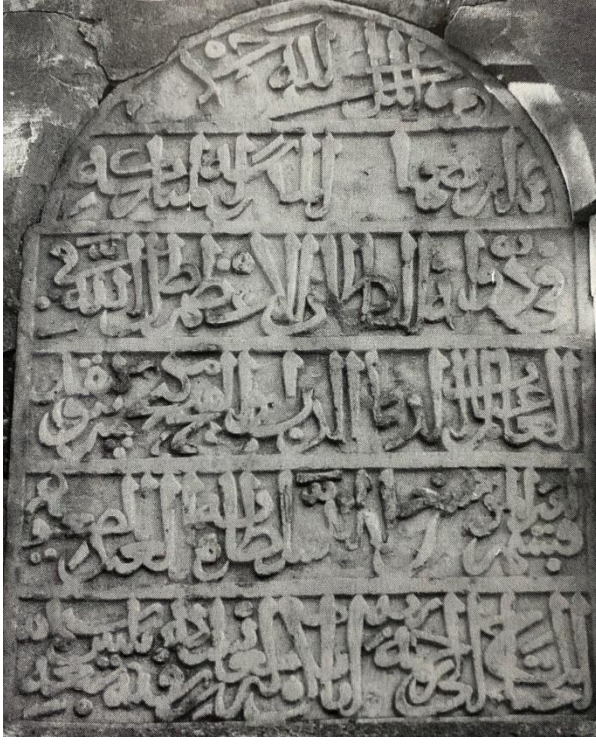

Foto 3: Antalya Mübârizeddîn Armağanşâh Medresesi İnşa Kitabesi

(Yılmaz & Tuzcu, 2010, s. 177).

Foto 4: Emîr Mübârizeddîn Armağanşâh'ın Denizli'de bulunan kitabesi (Akçakoca-Akça, 1937, s. 54).